

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2015. gada 9. februārī Nr. A-6/2
Uz 09.01.2015. Nr. 1-04/11-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2014-34-01

Tiesībsarga birojā ir saņemts Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneša Ulda Ķīņa 2015. gada 8. janvāra lēmums, kurā tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2014-34-01 „Par Krimināllikuma 36.panta otrās daļas 1.punkta, 42.panta un 177.panta trešās daļas vārdu „konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam”, kas ierosināta pamatojoties uz Tatjanas Karginas (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) konstitucionālo sūdzību. Ar minēto lēmumu tiesībsargs ir uzaicināts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem pēc viņa ieskata minētajā lietā varētu būt nozīme.

Izvērtējot lēmumam pievienoto konstitucionālo sūdzību, kā arī Saeimas atbildes rakstu, tiesībsargs sniedz šādu viedokli.

[1] Pieteikuma iesniedzēja, lūdzot Satversmes tiesu atzīt Krimināllikuma 36.panta otrās daļas 1.punktu, 42.panta un 177.panta trešās daļas vārdus „konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas” par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105.panta otrajam un trešajam teikumam, ņemot vērā pieteikumā paustos argumentus, pēc būtības lūdz vērtēt Krimināllikumā paredzētā papildsoda – mantas konfiskācijas kā tādas atbilstību Satversmes 105.pantam, konkrēti, tā otrajam un trešajam teikumam.

Visupirms jānorāda, ka mantas konfiskācija kā kriminālsods ir atzīstama par īpašuma tiesību ierobežojumu Satversmes 105.panta un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas (turpmāk – Konvencija) 1.protokola 1.panta izpratnē, kas demokrātiskā un tiesiskā valstī ir pieļaujams, tā kā īpašuma tiesības nav absolūtas. Īpašuma tiesību ierobežojums no cilvēktiesību viedokļa ir pārbaudāms, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti:

- 1) vai tas ir noteikts ar likumu;
- 2) vai tam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai tas ir samērīgs.¹

¹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20.maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 Secinājumu daļu.

Taču šī lietas ietvaros ir jāvērs uzmanība uz Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegtajām atziņām attiecībā uz likumā noteiktā soda vērtēšanas robežām no cilvēktiesību viedokļa.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevēja izšķiršanās par to, kāda soda vai papildsoda piemērošana par konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu būtu samērīga vai nepieciešama, ir sodu politikas jautājums. Tas nozīmē, ka likumdevējam ir liela rīcības brīvība noteikt sodus, kādi piemērojami par attiecīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu².

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir secinājusi, ka sodu prakse dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga. Pasaulē pastāv ievērojamas atšķirības pilsoniskajos, politiskajos, ekonomiskajos, sociālajos un kultūras apstākļos. Un šo nozīmīgo atšķirību rezultātā valstis ir izveidojušas savas kriminālās justīcijas sistēmas, pamatojoties uz tikpat atšķirīgiem principiem un pieejām. Būtībā neatkarīgajām valstīm ir jāizlemj, kā vislabāk risināt problēmas, kas rodas to teritorijās, nodrošinot, ka šīs atbildes iekļaujas demokrātiskās valstīs pieņemamu pieeju ietvaros. Vienā valstī piemērotie risinājumi var nebūt piemēroti citai valstij. No tā izriet, ka sods nav atzīstams par acīmredzami nesamērīgu tikai tadēļ, ka tas ir smagāks nekā sods, kas tiktu piemērots citā valstī³.

Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka valsts izraudzītās konkrētās kriminālās justīcijas sistēmas, tostarp sodu un atbrīvošanas nosacījumu pārskatīšana būtībā ir ārpus tiesas [Eiropas Cilvēktiesību tiesas] pārraudzības, ko tā veic Eiropas līmenī, ar nosacījumu, ka šī sistēma nav pretrunā Konvencijā nostiprinātajiem principiem⁴.

No šī atziņām konstitucionālās sūdzības aspektā ir secināms:

- 1) sodi un sodu sistēma (līdzīgi kā nodokļi) primāri ir valsts politikas jautājums (politikās izšķiršanās jautājums);
- 2) valstij (likumdevējam) šo jautājumu regulēšanā ir liela rīcības brīvība;
- 3) jebkurš sods būtu pretrunā Konvencijai, ja tas būtu acīmredzami nesamērīgs vai necilvēcīgs;
- 4) konstitucionālajā sūdzībā ietvertajam salīdzinājumam ar citu valstu praksi attiecībā uz mantas konfiskācijas institūtu nav nozīmes, ja vien netiek analizēti arī citi konkrētās valsts apstākļi, kas ņemami vērā, izstrādājot sodu politiku.

[2] Konstitucionālajā sūdzībā īpaši tiek apšaubīta Krimināllikumā noteiktā īpašuma tiesību ierobežojuma - mantas konfiskācijas, piemērotība legītimā mērķa sasniegšanai, kā arī atbilstība samērīguma principam. Pieteikuma iesniedzēja iebilst pret mantas konfiskāciju vairāku apsvērumu dēļ, no kuriem būtiskākie ir divi – likumdevējs nav noteicis mantas konfiskācijas maksimālo apmēru un pie mantas konfiskācijas netiek izvērtēts, vai manta ir iegūta likumīgi vai nē, proti, nav paredzēta speciālā mantas konfiskācija jeb tikai noziedzīgi iegūtās mantas konfiskācija.

[3] Tā kā lietā nav strīda par to, ka mantas konfiskācija ir noteikta ar likumu, lai izvērtētu mantas konfiskācijas kā tiesību uz īpašumu ierobežojuma attaisnojāmību, jāvērtē mantas konfiskācijas legītimais mērķis un samērīgums.

² Sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01, Secinājumu daļas 5.punkts.

³ Sk., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 24. jūlija spriedums lietā Čalovskis pret Latviju, 141.punkts.

⁴ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 9.jūlija spriedums lietā Verner u.c. pret Apvienoto Karalisti, 104.punkts.

[4] Nav šaubu, ka mantas konfiskācijai ir leģitīms mērķis. Mantas konfiskācijai kā papildsodam mērķis ir tāds pats kā jebkuram Krimināllikumā paredzētam sodam.

Kā tas izriet no Krimināllikuma 35.panta otrās daļas, soda mērķi ir:

- aizsargāt sabiedrības drošību;
- atjaunot taisnīgumu;
- sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu;
- resocializēt sodīto personu;
- panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Kā viens no mērķiem, ko ir iespējams sasniegt ar mantas konfiskāciju, ir – sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu un panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šāds papildsods būs piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai it īpaši gadījumos, kad persona ir veikusi noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vēlmi prettiesiski iegūt materiāla rakstura labumus. Tā tas ir arī Krimināllikuma 177.panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma gadījumā, proti, krāpšanas lielā apmērā vai organizētā grupā gadījumā. Apziņa, ka sods par materiālu labumu iegūšanu prettiesiskā veidā ir personas mantas konfiskācija (samazinājums), varētu atturēt personas no šāda rakstura noziedzīgu nodarījumu veikšanas.

Tāpat īpaša papildsoda nozīme leģitīma mērķa sasniegšanai ir jāuzsver gadījumos, kad tiesa piemēro Krimināllikuma 49.¹pantu (kā tas ir arī Pieteikuma iesniedzējas gadījumā), kura pirmā daļa paredz: „ja tiesa konstatē, ka nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tā var:

- 1) šo apstākli ņemt vērā pie soda noteikšanas un sodu mīkstināt;
- 2) noteikt sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā;
- 3) noteikt citu, vieglāku soda veidu, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā”.

Tādējādi atsevišķos gadījumos, ja nebūtu papildsoda, prevencija nepastāvētu vispār – persona neizjustu sodu un arī pārējai sabiedrībai tiktu parādīts, ka šāda noziedzīga nodarījuma veikšana principā netiek sodīta. Tas, ka tiesa secina, ka konkrētā gadījumā nav ievērotas personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, nevar būt par attaisnojumu, lai persona netiktu sodīta par izdarīto noziedzīgo nodarījumu un sods nenasniegtu savu mērķi.

[5] Vērtējot mantas konfiskācijas samērīgumu konstitucionālās sūdzības aspektā, ir būtiski nošķirt, pirmkārt, mantas konfiskācijas samērīgumu no tiesību politikas viedokļa, un, otrkārt, mantas konfiskācijas kā valstī atzīta soda piemērošanas efektivitāti.

[5.1.] Kā jau tika minēts, būt vai nebūt mantas konfiskācijai kā kriminālsodam, ir valsts politiskā izšķiršanās. Šobrīd Latvijas valsts šādu izvēli ir izdarījusi, proti, atzinusi, ka mantas konfiskācija kā kriminālsods ir nepieciešama.

Līdz ar to no cilvēktiesību viedokļa nav pamata, piemēram, diskusijai, vai mantas konfiskācijas aizstāšana ar naudas sodu, kurai ir palielināts apmērs, būtu samērīgāks līdzeklis Satversmes 105.pantā nostiprināto īpašuma tiesību aizsardzībai, tā kā tas ir sodu politikas jautājums, kas ir likumdevēja kompetence.

Tāpat minēto apsvērumu dēļ šī lietas ietvaros nav pamata vērtēt, vai konfiscējamā manta ir iegūta likumīgi vai, nē.

Satversmes 105.pants dod personai tiesības tikai uz likumīgi iegūtu īpašumu, taču nedod tiesības uz mantu, kas iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā, ja mantas noziedzīgā izcelsme ir pierādīta tiesiskai valstij atbilstošā institūcijā – tiesā un tiesiskas valsts prasībām atbilstošā procesā.⁵ Līdz ar to apstrīdēt nelikumīgi iegūta īpašuma konfiskāciju nav pamata. Arī Pieteikuma iesniedzēja iebilst vien pret likumīgi iegūtas mantas konfiskāciju.

Tomēr, kas attiecas uz to, ka šobrīd Krimināllikums neparedz speciālo mantas konfiskāciju, jāatgādina Kriminālsodu politikas koncepcijā minētais: „Mantas konfiskācija nav sods, ko piemēro, lai atsavinātu noziedzīgā ceļā iegūtos līdzekļus. Krimināllikumā nostiprināta plašāka pieeja – šā soda piemērošanas iespēja nav saistīta ar to, kā un kādā veidā persona ieguvusi mantu. Piemēram, fakts, ka manta ir mantota, saņemta kā dāvana vai nopirkta par algu, nav šķērslis tās konfiskācijai. Mantas konfiskācija šajā aspektā ir līdzīga naudas sodam – tās mērķis nav atsavināt noziedzīgā ceļā iegūto, bet gan sodīt personu ar mantisko piedziņu”⁶. No tā izriet, ka likumdevējs, izmantojot sodu politikas mehānismu, šobrīd ir izšķīries par mantas konfiskācijas institūtu, saredzot to kā efektīvu mūsdienīgu sabiedrībā.

Tiesībsarga ieskatā tieši fakts, ka mantas konfiskācija attiecas uz personas likumīgi iegūto mantu, ļauj izpausties mantas konfiskācijas kā papildsoda soda pastiprināšanas funkcijai, kā arī nodrošināt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

[5.2.] No cilvēktiesību viedokļa ir vērtējams, vai valstī izveidotās sistēmas ietvaros pastāv mehānisms, kura ietvaros ir iespējams nodrošināt samērīgu šī soda piemērošanu. Jā šāda mehānisma nav vai arī tas ir acīmredzami neefektīvs⁷, tad ir pamats lemt par apstrīdēto normu neatbilstību Satversmes 105.pantam.

Šajā sakarā tiesībsargs vērs uzmanību, ka Latvijā mantas konfiskācijas piemērošanu nodrošina tiesas. Proti, trīspakāpju tiesu sistēmas ietvaros tiek izvērtēta mantas konfiskācijas (ja tiesa ir piemērojusi šo papildsodu) samērīgums katrā konkrētā gadījumā.

Šāds pienākums tiesām izriet no vairākiem kriminālsodu noteikšanas principiem:

- 1) taisnīguma princips;
- 2) vainīguma princips;
- 3) personu vienlīdzības princips;
- 4) krimināltiesiskās represijas individualizācijas princips;
- 5) represijas ekonomijas princips;
- 6) represijas samērīguma princips;
- 7) humānisma princips;
- 8) vienveidīgas sodu prakses princips;
- 9) cilvēku tiesību garantēšanas princips⁸.

Kā redzams, tiesām cita starpā ir jāvadās arī pēc krimināltiesiskās represijas individualizācijas principa. Tādējādi mantas konfiskācijas kā papildsoda samērīgums ir vērtējams, uzsverot tiesu rīcības brīvību attiecībā uz tā piemērošanu, proti, rīcības brīvību

⁵ Sk. Satversmes tiesas 2009.gada 28.maija spriedums lietā Nr.2008-47-01, 8.punkts.

⁶ Sk. Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojums Nr.6 „Kriminālsodu politikas koncepcija (informatīvā daļa)”, 20.lpp.

⁷ Eiropas tiesību zinātnē ir atzīts un arvien biežāk tiesību normu piemērošanā tiek izmantos *efektivitātes princips*. To atzīst kā vienu no jaunākajiem vispārējo tiesību principiem. Sk. Šulmane Daiga, Tiesību normu efektivitātes problemātika un aktualitāte XX un XXI gadsimta tiesību socioloģijā, Bīriņu 2013.gada Konstitucionālas tiesībpolitikas semināra materiāls (nepublicēts), 115., 116.lpp. Jēdziens „*efektīvs*” pēc savas būtības nozīmē kaut ko tādu, kas dod vajadzīgos rezultātus; tas ir kaut kas tāds, kas ir iedarbīgs. Efektivitāte ir noteiktas parādības kvalitātes pazīme. Efektivitātes kritēriji jeb nosacījumi, kuriem izpildoties, var izdarīt secinājumu par vajadzīgajiem un iedarbīgajiem rezultātiem.

⁸ Sk. Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.6 „Par Kriminālsodu politikas koncepciju”.

izvērtēt mantas konfiskācijas nepieciešamību, piemērošanas iespējamību un efektivitāti konkrētajā gadījumā.

Līdz ar to ir secināms, ka tiesu sistēma ir tas mehānisms, kas nodrošina mantas konfiskācijas piemērošanas samērīgumu. Proti, vadoties pēc kriminālsodu piemērošanas (tiesu spriešanas) principiem, tiesas izvērtē, vai konkrētais papildsods ir nepieciešams un kādā apmērā katrā konkrētā gadījumā.

[5.3.] Jāvērš uzmanība, ka likumdevējs bez minētā ir noteicis arī līdzekļus, ar kuru palīdzību tiesas var realizēt samērīguma principa piemērošanu, piemērojot mantas konfiskāciju.

Pirmkārt, visi Krimināllikuma sevišķās daļas panti, kuros kā papildsods ir noteikta mantas konfiskācija, ļauj šo papildsodu piemērot vai nepiemērot pēc tiesas ieskatiem.

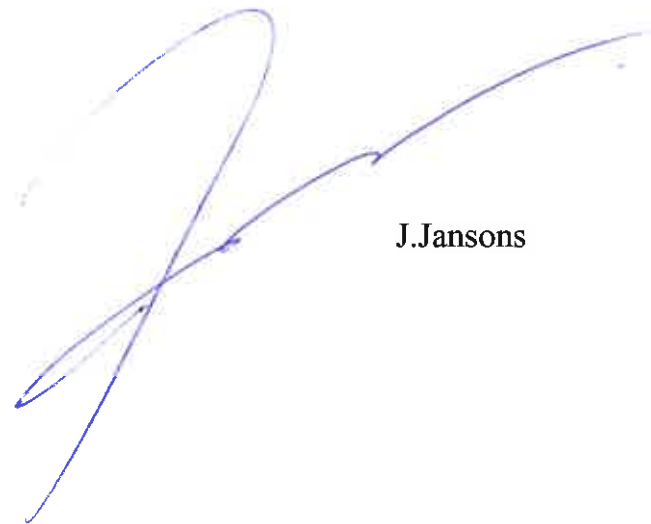
Otrkārt, Krimināllikumā nav paredzēta vispārēja jeb absolūta mantas konfiskācija. Likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 4.pielikumā ir noteikts to mantu saraksts, kas notiesātajam vai viņa apgādībā esošajām personām nav konfiscējamas. Maksimālā mantas konfiskācijas apmēra neesamība ļauj tiesām vērtēt konkrētā noziedzīgā nodarījuma raksturu, kā arī citus apsvērumus konkrētajā lietā, un piespriest tādu papildsodu, kas palīdzētu sasniegt soda mērķi.

[6] Ievērojot minēto, tiesībsargs uzskats, ka mantas konfiskācija kā papildsods *per se* nav uzskatāms par galēji nesamērīgu vai acīmredzami necilvēcīgu.

Līdz ar to uzskatu, ka mantas konfiskācija kā papildsods atbilst Satversmes 105.panta otrajam un trešajam teikumam.

Ar cieņu,

tiesībsargs

J.Jansons